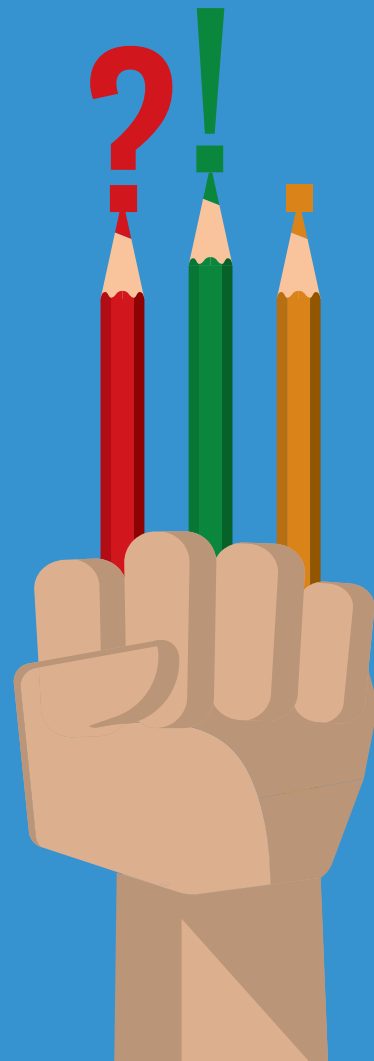

PRIRUČNIK ZA ZAGOVARANJE ZA UDRUŽENJA I GRAĐANE U BIH

Banja Luka, jul 2022.

Priručnik za zagovaranje za udruženja i građane u BiH

Autori:

dr Randall Puljek-Shank i dr Zlatiborka Popov-Momčinović

© Transparency International Bosna i Hercegovina

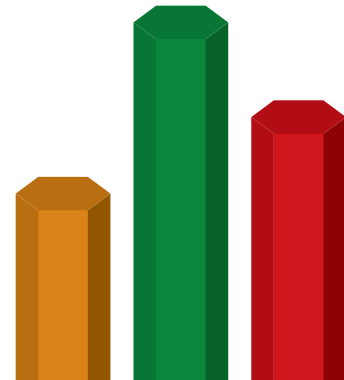
*Priručnik je izrađen uz finansijsku podršku Švedske.
Stavovi i mišljenja iznijeti u Priručniku ne odražavaju nužno stavove Švedske.*

SADRŽAJ:

PRIRUČNIK ZA ZAGOVARANJE ZA UDRUŽENJA I GRAĐANE U BIH

1. UVOD	5
2. DRUŠTVENO-POLITIČKI KONTEKST.....	6
3. PRIPREME ZA ZAGOVARANJE	11
4. TEHNIKE ZAGOVARANJA I STUDIJE SLUČAJA	16
5. PREPORUKE ZA ZAGOVARAČE.....	39
6. LITERATURA	42

1. UVOD

Od brojnih sagovornika iz udruženja u Bosni i Hercegovini čuli smo da je civilno društvo slabo i da nije u stanju da iznjedri smislene promjene. Istraživanje koje smo sprovveli pokazuje da se mnogi ljudi u udruženjima osjećaju neefikasno jer imaju osjećaj da su zarobljeni u trouglu koji čine apatični građani, neefikasne i birokratizovane institucije te donatorske agencije koje zahtijevaju rezultate koji su građanima nebitni. Iako lokalne institucije poput opština mogu biti efikasnije u odgovoru na potrebe građana, mnogi znaju da su institucije često vođene koruptivnim interesima i izgrađene na održavanju etničkih podjela. U takvoj konstelaciji interesa, one su nedovoljno odgovorne za rješavanje problema građana i civilnog društva. Istovremeno, donatorske agencije se fokusiraju na prioritete koji su građanima nebitni, uključujući površne rezultate politika (ono što pojedini ispitanici nazivaju "mrtvim slovom na papiru"). Svrha ovog priručnika je da pruži nijansiraniju sliku, pri čemu je fokus stavljen na metode zagovaranja koje najčešće koriste udruženja u BiH te rezultate koje su ova udruženja uspjela postići.

Pojam zagovaranje koristimo u smislu nenasilnih aktivnosti koje imaju za cilj vršenje uticaja na politike, praksu i ponašanje javnih institucija. Ova definicija uključuje lobiranje koje, uprkos čestim negativnim konotacijama, podrazumijeva zagovaranje interesa koji je, stvarno ili potencijalno, pod uticajem odluka predstavnika vlasti. Direktno i lično lobiranje jedna je od mnogih tehnika o kojima će biti riječi u ovom priručniku, a ujedno predstavlja i tehniku koju koriste uspješne zagovaračke inicijative u BiH.

Ovaj priručnik je namijenjen registrovanim udruženjima, neformalnim grupama i aktivistima. U njemu su jednostavnim i neposrednim jezikom opisane tehnike zagovaranja koje se koriste u BiH kao i "uspješni" slučajevi zagovaranja u posljednjih 10 godina. Kažemo "uspješni" jer uspjeh ima nekoliko nivoa, a formalno usvajanje promjene politike često je praćeno dugotrajnom borbom da se ona sprovede u djelo (npr. da se usvoje neophodni propisi ili da se izdvoje potrebna sredstva).

2. DRUŠTVENO-POLITIČKI KONTEKST

Politički sistem BiH je veoma kompleksan i asimetričan. Sačinjena je od dva entiteta (Federacija BiH i Republika Srpska) i Brčko distrikta BiH. Republika Srpska je unitarno uređena i podijeljena samo na opštine i gradove, dok se Federacija BiH sastoji od 10 kantona, koji se opet svaki pojedinačno dijeli na najmanje tri općine/grada. Odgovornost i odnosi između institucija države, entiteta i Brčko distrikta regulisani su Ustavom BiH, ali se u dnevopolitičkom životu često susrećemo s različitim tumačenjima ovih odredaba, a što direktno utiče na (ne)donošenja zakona i drugih javnih politika (kao što su strategije ili akcioni planovi).¹

Na državnom nivou postoji tročlano Predsjedništvo čiji se članovi rotiraju svakih osam mjeseci na mjestu predsjedavajućeg Predsjedništva. Izvršnu vlast čini Vijeće/Savjet ministara s jednim predsjedavajućim, i u sklopu izvršne vlasti na državnom nivou postoji devet ministarstava. Državne institucije su odgovorne za spoljnu, finansijsku i monetarnu politiku, nadzor i upravljanje granicama, spoljnu trgovinu, imigraciju, izbjeglice te regulaciju azila. Jedno od ministarstava unutar Savjeta ministara BiH je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u okviru kojeg djeluje Agencija za ravnopravnost polova BiH. Na nivou BiH djeluje i Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH - nacionalna institucija za zaštitu i promociju ljudskih prava koja je sa svoja tri ombudsmana nadležna za cijelu BiH i za sve nivoe vlasti. Institucija ombudsmana djeluje kao posrednik između građana i institucija. Zakonodavna vlast (Parlamentarna skupština) je bikameralna (dvodomna): donji dom je Predstavnički dom, a gornji Dom naroda. U okviru Parlamentarne skupštine BiH postoji Zajednička komisija za ljudska prava, kao i Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti polova u Predstavničkom domu tog parlamenta.

.....

¹ Prvi dio sekcije je prilagođen iz: Saša Gavrić et al., *Zalaganje, zagovaranje, lobiranje: Feministički priručnik za aktivistkinje/aktiviste i zaštitnice/zaštitnike ženskih prava u Bosni i Hercegovini* (Fondacija CURE, 2020), http://zenskamreza.ba/site/wp-content/uploads/2020/06/KVINNA_zalaganje-B5-final-CIP.pdf. Takođe, preporučujemo publikaciju za detaljnije informisanje o političkom sistemu i institucionalnoj strukturi: Saša Gavrić, D. Banović, and C. Krause, *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine - izabrani aspekti* (Sarajevski otvoreni centar i Fondacija Konrad Adenauer Stiftung, Predstavništvo u BiH, 2009).

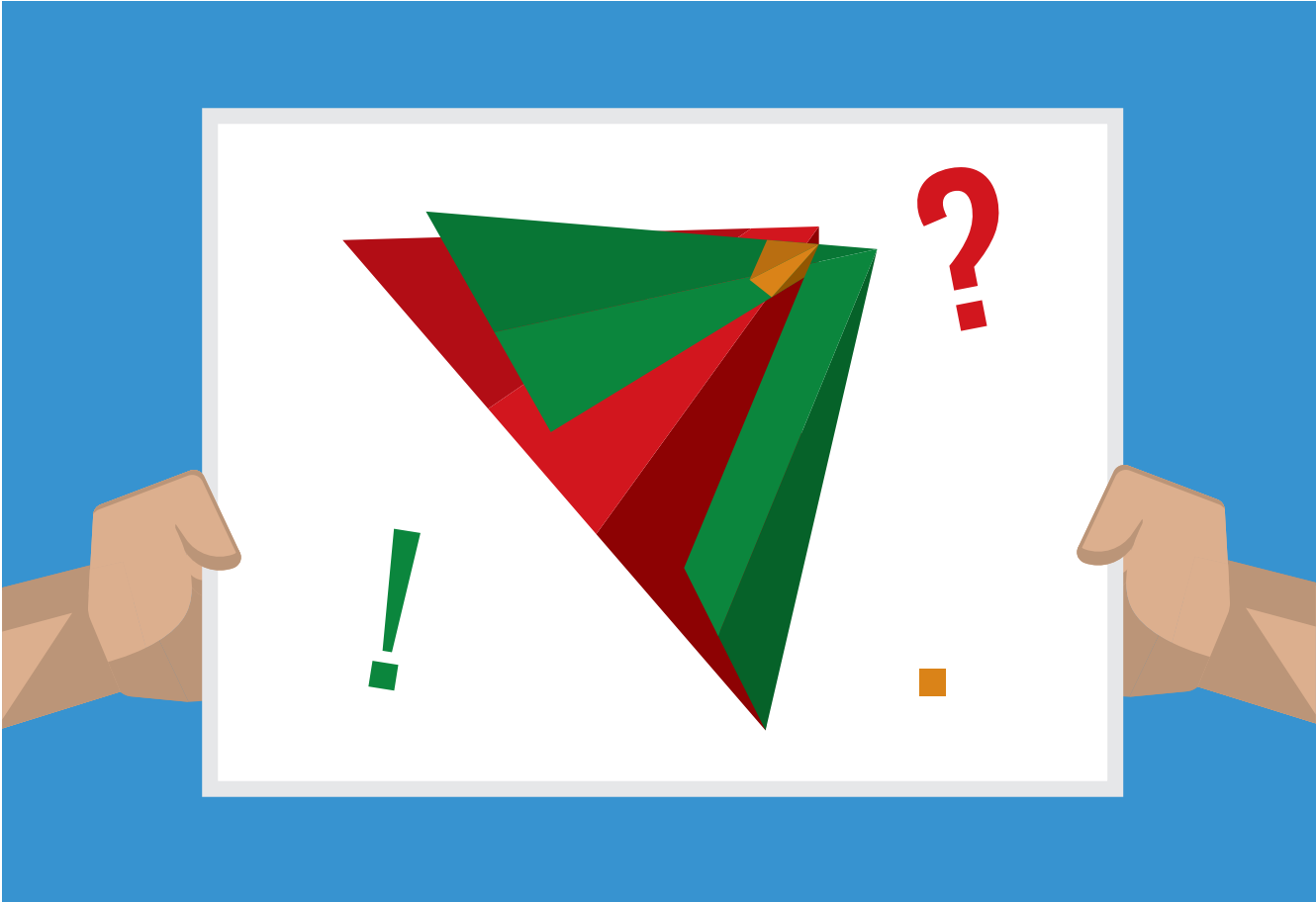
Oba entiteta imaju jednog predsjednika i dva zamjenika predsjednika koji moraju dolaziti iz reda druga dva konstitutivna naroda u odnosu na predsjednika. Vlade entiteta imaju jednog premijera, te 16 ministara. Iako pozicije gornjih domova nisu jednake, može se pojednostavljeno reći da i entiteti imaju dvodomne parlamente s jednim predstavničkom domom i jednim domom naroda. Entitetski parlamenti imaju parlamentarna radna tijela za ljudska prava i/ili ravnopravnost polova/jednake mogućnosti. Entiteti nemaju specijalizovane vladine centre/urede za ljudska prava, ali postoje entitetski centri za rodnu ravnopravnost (Gender centar Vlade FBiH i Gender centar Vlade RS).

Kantonima unutar Federacije BiH (njih deset) zagarantovana je suštinska autonomija. Kantoni imaju svoje vlade i svoje jednodomne parlamente. Iako su kantoni treći nivo vlasti odozgo, oni imaju status federalnih jedinica, te tako imaju vlastite nadležnosti (kao što su obrazovanje na svim nivoima, zapošljavanje, zdravstvo) u okviru kojih donose zakone i druge javne politike. Iako je Federacija BiH nadređena kantonima, kantoni često donose propise koji su u suprotnosti s propisima Federacije ili naprosto ne sprovode postojeće propise Federacije BiH.

Brčko distrikt, iako predstavlja oblik lokalne zajednice, faktički je, po svojim nadležnostima, izjednačen s entitetima. Distriktom upravlja gradonačelnik, koji predsjedava Vladom Brčko distrikta s 10 odjela. Zakone i ostale propise donosi Skupština Brčko distrikta.

Najviše sudske instance su tri ustavna suda, po jedan za svaki entitet te jedan na državnom nivou. BiH nema vrhovni sud. Policija je pod nadležnošću entiteta i Brčko distrikta, dok unutar Federacije postoji deset kantonalnih policija.

Od donošenja goreopisanog dejtonskog ustava napisano je mnogo knjiga i radova u kojima se analiziraju potencijal i ograničenja zagovaranja civilnog društva u BiH. Stoga ćemo se ovdje ograničiti na neke od najvažnijih karakteristika i zaključaka ove literature.

- Ustav BiH sadrži odredbe o ljudskim pravima (npr. uključuje Evropsku konvenciju o ljudskim pravima) kao i odredbe o pravima etničkih grupa (npr. tročlano Predsjedništvo koje se bira na etničkoj osnovi). Međutim, sudovi su zatrpani velikim brojem neriješenih predmeta i često su spori u rješavanju pitanja od šireg interesa. Oba ova faktora ograničavaju potencijal zagovaranja zasnovanog na ljudskim pravima.
- Zbog postojanja više nivoa upravljanja, kao što je prethodno opisano, teško je znati koji nivo ili nivoi posjeduju odgovarajuću nadležnost za određena pitanja. Na primjer, i Federacija i kantoni su nadležni za pitanja zdravstva, životne sredine, socijalne zaštite, transporta i turizma. Ovu nedorečenost institucije ponekad koriste kako bi izbjegle odgovornost za rješavanje važnih problema. Takođe, postoje situacije kada nadležne institucije ne sarađuju ili međusobno ne koordiniraju svoje aktivnosti. To znači da zagovaračke organizacije moraju postati eksperti za brojne zakone i propise koji su nerijetko u međusobnoj koliziji, a ponekad iz nužde preuzimaju koordinacionu ulogu vlade.
- Političke institucije često ne funkcionišu najbolje, što je rezultat niske odgovornosti prema građanima, korupcije te odsustva imenovanja i napredovanja najkvalifikovanijih kandidata. Pod nefunkcionisanjem podrazumijevamo da institucije ne postupaju u skladu s politikama i strategijama i većini građana nameću sve veće birokratske zahtjeve, dok onima koji imaju vezu dozvoljavaju da ih zaobilaze, što sve zajedno otežava postizanje stvarnih rezultata zagovaranja.
- Povjerenje u bh. društvu je i dalje nisko. Građani najmanje povjerenja imaju u mnoge političke institucije poput parlamenta i političkih stranaka. To važi i za medije, koji imaju apsolutno najniži nivo povjerenja. Konačno, vjerske institucije, koje uživaju veće povjerenje građana, nerijetko su usko povezane s pojedinim političkim strankama i stoga često nisu saveznici, te čak mogu nastupati i kao protivnici zagovaračkih aktivnosti.² Ovi faktori imaju duboke implikacije na potencijal mobilizacije građana i saradnju među udruženjima i između udruženja i javnih institucija.

.....

² Jadranka Kolenović Đapo i Jelena Brkić Smigoc, ur., *Vrijednosti u BiH: Prikaz rezultata Evropske studije vrijednosti 2019*, (Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung, 2020).

- Nakon više od 25 godina, međunarodne organizacije i donatori često ne predstavljaju spoljne aktere koji rade na promjenama, već su zapravo postali dio statusa quo, sa sopstvenim interesima i otporom promjenama.
- Jedan od problema je svojevrsna "razmrvljenost" civilnog društva u Bosni i Hercegovini i tzv. fenomen NGOizacije (fenomen karakterističan za gotovo sve postsocijalističke zemlje) koji je doveo do izražene kompeticije između organizacija civilnog društva i do zavisnosti njihovih zagovaračkih aktivnosti od uglavnom stranih donatora.³ Iako je došlo do porasta profesionalizacije, posebno kada je riječ o tzv. uspješnim udruženjima, nju je pratila usmjerenost na vlastite potrebe finansiranja, često nauštrb iniciranja stvarnih zagovaračkih rezultata i društvenih promjena.
- Uprkos velikom broju udruženja, ono se smatra krhkim i ograničenim u sferama djelovanja.⁴ U međuvremenu je došlo do gašenja ili neaktivnosti velikog broja organizacija. Od 23.000 registrovanih NVO u Bosni i Hercegovini, 6.600 je aktivnih.⁵
- Članstvo u religijskim, sportskim, omladinskim i organizacijama koje se bave humanitarnim radom najčešći je oblik članstva u NVO, što dalje znači da je NVO politički nerelevantan sa stanovišta demokratizacije, jer su ovo organizacije koje uglavnom nemaju politički karakter i ne učestvuju u političkim procesima.⁶

.....

3 Zlatiborka Popov-Momčinović, *Ženski pokret u BiH: Artikulacija jedne kontrakulture* (Sarajevo: Sarajevo otvoreni centar; Centar za empirijska istraživanja religije u Bosni i Hercegovini; Fondacija CURE, 2013).

4 Srđan Puhalo i Stefan Vukojević, *Kako građani Bosne i Hercegovine opažaju nevladin sektor* (Friedrich Ebert Stiftung, 2015), 63.

5 Michael Mayer et al., eds., *Patterns in Civil Society in Central and Eastern Europe: A Synthesis of 16 Country Reports and an Expert Survey*, 2017, 20.

6 Puhalo i Vukojević, *Kako građani Bosne i Hercegovine opažaju nevladin sektor*, 209.

3. PRIPREME ZA ZAGOVARANJE

U ovom dijelu priručnika opisani su alati koji će vam pomoći da se pripremite za kampanju javnog zagovaranja. Vjerodostojnost, legitimnost, odgovornost, orijentisanost na usluge i zasnovanost na moći (CLASP) predstavljaju način da se stavite u položaj onih na koje želite da utičete. Nakon toga slijedi lista pitanja na koje treba da odgovorite prilikom pripremanja za kampanju javnog zagovaranja. Sljedeća vježba je mapiranje moći, koje će vam pomoći da prepoznate potencijalne saveznike i izađete na kraj s protivnicima promjene politike koju tražite. Na kraju ćemo pokazati kako da postavite svoje ciljeve i na koji način je njihovo postavljanje povezano s vašim šansama za uspjeh.

CLASP je okvir koji služi da se stavite u poziciju građanina, donosioca odluka ili osobe u vladinoj instituciji na koju želite da utičete. Ovaj okvir možete koristiti da pripremite i ojačate svoje argumente. CLASP je engleski akronim za vjerodostojnost (Credibility), legitimnost (Legitimacy), odgovornost (Accountability), orijentisanost na usluge (Service orientedness) i zasnovanost na moći (Power based).⁷

- **Vjerodostojnost** predstavlja pouzdanost vaše organizacije u očima drugih ljudi te može biti povezana s informacijama i podacima koje koristite. Vjerodostojnost možete povećati pravilnim utvrđivanjem činjenica i istraživanjem problema. Pored toga, kad prenosite poruku, važno je da vjerujete u nju (na temelju činjenica i uvjerenja).
- **Legitimnost** govori o tome koliko ste vi ili vaša organizacija legitimni ili reprezentativni u zagovaranju i stavu koji ste zauzeli te da li ste i na koji način uključili ljude koje zastupate.
- **Odgovornost** je način na koji svim zainteresovanim stranama dokazujete da ste pouzdani kao organizacija ili osoba koja zastupa njihove interese. Primjeri akcija koje preduzimaju bh. udruženja u cilju povećanja sopstvene odgovornosti uključuju redovne skupštine članova sa sadržajnim

.....
⁷ Roebeling, Ger i Jan de Vries, *Zagovaranje i lobiranje u svrhu društvenih promjena* (Sarajevo: SIPU International, 2011).

raspravama i odlukama te stavljanje finansijskih izvještaja na uvid članovima i zainteresovanim građanima.

- **Orijentisanost na usluge** ne podrazumijeva samo puko pružanje usluga; ona predstavlja i vaš stav prilikom uticaja na politike pa tako i prilikom zastupanja sopstvenih korisnika. Riječ je o tome da preuzimate lidersku poziciju. To je povezano i s vašim stavom prema onima na koje su usmjerene vaše zagovaračke aktivnosti, uz poštovanje njihovog ličnog integriteta i ispunjavanje dijela njihovih potreba.
- Zagovaranje **zasnovano na moći** znači biti svjestan različitih oblika moći - kako moći ljudi u javnim institucijama, tako i moći udruženja. Moć se može analizirati kroz Moć nad (na osnovu formalne hijerarhijske pozicije u društvu, poput političkog vođe ili šefa organizacije), Moć da (na osnovu sposobnosti), Moć sa (npr. konsultacije s korisnicima, udruživanje i umrežavanje) i Moć unutra (zasnovano na uvjeravanju drugih na osnovu vjerovanja u sopstvenu poruku).

Naše istraživanje pokazuje da, pored uspostavljanja legitimnosti i vjerodostojnosti za donosiocje odluka i ljude u institucijama, udruženja u BiH preduzimaju i akcije kojima utiču na to kako ih doživljavaju građani. Na pitanje šta određenu organizaciju koju poznaju čini legitimnom i vjerodostojnom, građani su često davali odgovor da "rješavaju konkretne probleme" i da se bave "svakodnevnim potrebama".⁸ Među 16 mogućih karakteristika, najčešći odgovori su se bazirali na njihovim interesima, a naročito da pružaju važne usluge, da imaju dobre rezultate, da zastupaju svoje članove/korisnike te da posjeduju stručne vještine i kapacitete. Međutim, pojedinačno najčešći odgovor se zasnivao na vrijednostima organizacije, a to je da organizacija slijedi misiju i viziju koju podržavaju svi građani. Ovi odgovori vam mogu pomoći da izgradite argumentaciju za sopstveno zagovaranje i da povećate šanse za uspjeh. Razmislite kako ćete građanima i donosiocima odluka pokazati i prenijeti važnost i relevantnost promjene koju želite ostvariti.

.....

⁸ Randall Puljek-Shank, *Iznad okvira projekata: lokalni legitimitet i zagovaranje civilnog društva u Bosni i Hercegovini* (Friedrich Ebert Stiftung, 2020), <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/16325.pdf>.

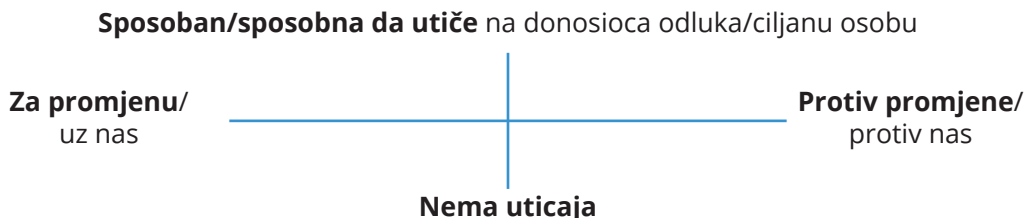
U pripremi za inicijativu javnog zagovaranja možete koristiti sljedeću listu **važnih pitanja**⁹:

- Utvrditi oblast, jednu ili više, u kojoj je potrebno djelovati da bi se ostvarila željena promjena.
- Razmotriti šta je potrebno preduzeti da bi došlo do promjene - da li je to donošenje novog ili izmjenjena postojećeg zakona, politike, strategije i sl.
- Definisati vrlo konkretno i realno šta se želi postići! Što je cilj konkretniji, to su veće šanse za uspjeh!
- Šta se želi postići - kratkoročno (npr. jedna godina) i dugoročno (npr. do tri godine, ili više)
- Šta je neophodno da se ostvari kako bi se postigla ili osigurala željena promjena? Od čega ne odustajete, a šta može biti predmetom kompromisa?
- Sprovesti istraživanje koje će obuhvatiti oblast u kojoj je potrebno djelovati, kao npr. relevantno zakonodavstvo i politike ili propise u pripremi, regionalno zakonodavstvo i politike, međunarodne i druge relevantne standarde, podatke sa terena - ovo može biti potrebno i za izgradnju argumenata zagovaranja promjene. Konsultovati relevantna istraživanja drugih tijela, organizacija i institucija, posebno iz oblasti kojom se bavite.
- Šta je moguće ostvariti uzimajući u obzir trenutnu društvenu, političku situaciju?
- Istražiti ko je nadležan za rješavanje problema.
- Da li postoje i koje su to procedure za uticaj na donošenje odluka u oblasti u kojoj se zagovara itd.

Mapiranje moći je vježba koja će vam pomoći da prepoznate potencijalne saveznike i izađete na kraj s protivnicima promjene politike koju nastojite postići. Radeći zajedno u grupi (što više različitih perspektiva uključite, to će rezultat biti svrsishodniji), na sljedećem grafikonu rasporedite sve relevantne aktere u odgovarajuća polja na osnovu nivoa njihovog uticaja i stepena podrške promjeni koju nastojite postići.

.....

⁹ Fedra Idžaković, Diana Šehić i Zoran Ivančić, *Priručnik za antidiskriminacijsko zagovaranje* (Sarajevo: Prava za sve, 2016).

Uobičajeno je da prilikom pozicioniranja svakog od aktera dođe do neslaganja. Diskusija koja pritom nastane može vam pomoći da se usaglasite u vezi s tim na koga želite uticati i kako. Po završetku vježbe mapiranja, utvrdite na koje aktere možete uticati i kako - bilo tako što ćete ih približiti željenoj promjeni politike ili tako što ćete povećati, odnosno smanjiti njihov uticaj.

Postavljanje okvira (eng. Framing) se odnosi na to kako zagovarači i protivnici opisuju svoje ciljeve. Utvrđeno je da na uspjeh ili neuspjeh zagovaračkih inicijativa u značajnoj mjeri utiče postavljanje odgovarajućeg okvira unutar kojeg definišete svoje zagovaranje. Na primjer, tokom sarajevskih protesta 2008. demonstranti su svoje zagovaračko djelovanje uspostavili oko vrijednosti građanstva i lokalnog identiteta fokusiranog na Sarajevo, a ne na pitanjima etničke pripadnosti i apolitičnosti (otklon od politike u cilju odupiranja korupciji i političkoj manipulaciji). Vlasti su odgovorile diskreditacijom ovako postavljenog okvira, označivši demonstrante kao negrađansku i nasilnu rulju koju predvode političke stranke i podržavaju stranci. Iako ne možete uticati na to kako će vašu inicijativu zagovaranja opisivati vaši protivnici, koji u promovisanju sopstvenog narativa možda imaju bolji pristup medijima, ono što možete uraditi jeste da opišete sopstvene ciljeve i predvidite kontraargumente na koje možete naići. To je ilustrovano u studiji slučaja MHE Jajce koja je predstavljena u odjeljku 4.

4. TEHNIKE ZAGOVARANJA I STUDIJE SLUČAJA

U ovom odjeljku ćemo predstaviti tehnike koje primjenjuju udruženja u BiH. Podijeljen je u dva dijela, od kojih se prvi bavi tehnikama koje na određeni način koriste učešće građana za postizanje željenih rezultata zagovaranja. Neki od uobičajenih primjera u ovoj kategoriji uključuju peticije, formiranje koalicija s drugim udruženjima, zalaganje za zajedničke interese te proteste. Međutim, važno je obuhvatiti i tehnike kojima udruženja nastoje direktno uticati na institucije. Neki od uobičajenih primjera uključuju pritisak međunarodnih donatora i organizacija, stručnost i direktno lobiranje. Kroz ove tehnike predstavimo studije slučaja kampanja zagovaranja i načine na koji su tehnike primijenjene.

Peticije su jedan od oblika učešća u koji se građani mogu najlakše uključiti budući da od pristalica vaše kampanje javnog zagovaranja iziskuju tek nekoliko minuta vremena. U 2019. godini jedna trećina ispitanika u BiH izjavila je da su već potpisali peticiju, dok je skoro polovina izjavila da bi bila spremna to učiniti.¹⁰ Korištena je praksa dostavljanja gomile potpisa nekoj instituciji kako bi se uputila poruka da je građanima stalo do datog problema i kreirao događaj od interesa za medije. Štaviše, broj potpisa se može iskoristiti u komunikaciji s političarima za dokazivanje nivoa podrške. Web stranice za peticije poput [change.org](https://www.change.org) olakšavaju pristalicama da podstaknu svoje prijatelje i pratioce na društvenim mrežama da potpišu peticiju. Međutim, iako ovakve stranice olakšavaju proces potpisivanja peticije, oni na koje želite da utičete mogu takvu peticiju shvatiti manje ozbiljno kao pokazatelj nivoa zabrinutosti građana. Peticije se stoga rijetko koriste kao tehnika zagovaranja. Ako ih želite primijeniti u svojim zagovaračkim aktivnostima, iskoristite priliku da od pristalica zatražite kontakt informacije kako biste ih ubuduće informisali i dobili njihovu podršku za druge tehnike zagovaranja.

.....

10 Kolenović Đapo i Brkić Šmigoc, Vrijednosti u BiH: *Prikaz rezultata Europske studije vrijednosti 2019.*

Druga tehnika zagovaranja zasnovana na učešću građana jeste mobilizacija učešća pristalica kroz **participativne mehanizme**. Jedan od najpoznatijih takvih mehanizama jesu javne rasprave koje se održavaju u mjesnim zajednicama prije usvajanja opštinskih budžeta. Ostali participativni mehanizmi uključuju savjete roditelja i učenika te savjete mladih organizovanih u omladinska udruženja od lokalnog do viših nivoa. Mnoge jedinice lokalne samouprave, kantoni i entiteti dozvoljavaju građanima da predlažu inicijative putem referenduma, mjesnih zborova građana i građanskih inicijativa.¹¹ Pored toga, brojni zakoni i konvencije zahtijevaju učešće građana u procesu koji prethodi izdavanju dozvola za određene aktivnosti ili instalacije, razvoju planova i programa (npr. razvojne strategije) te pripremi i izradi zakonskih propisa.

Organi vlasti na svim nivoima u BiH uglavnom poštuju ovo pravilo i obavještavaju javnost da je prijedlog nekog akta, ekološke dozvole, strateškog plana i zakonskog propisa upućen u javnu raspravu. Međutim, mehanizam učešća javnosti u odlučivanju nije najbolje iskorišten, i to iz nekoliko razloga: nekad javnosti promakne poziv za javnu raspravu koji je objavljen u dnevnom listu ili na web stranici ministarstva (korisna je praksa provjeravati web stranice nadležnih institucija barem dva puta mjesečno); nekad je javnost nedovoljno informisana pa bude nezainteresovana, a nekad dokument koji je u javnoj raspravi zahtijeva visoku stručnost za koju javnost nema kapaciteta. U takvim slučajevima se učešće javnosti svodi na puku formalnost i bude propuštena prilika za blagovremeno djelovanje.¹²

.....
11 Alma Midžić, *Smjernice za samoupravu* (Sarajevo: Udruženje za kulturu i umjetnost CRVENA, 2017), <https://crvena.ba/smjernice-za-samoupravu/>.

12 Sekcija adaptirana iz: Samir Lemeš and Dajana Cjetković, *Priručnik za zagovaračke kampanje prema kompanijama* (Sarajevo: Centar za promociju civilnog društva, 2020), <https://mislioprirodi.ba/wp-content/uploads/2020/10/Priru%C4%8Dnik-za-zagovara%C4%8Dke-kampanje.pdf>.

Iako se razni oblici učešća građana često održavaju samo kako bi se zadovoljila forma, oni ipak nude mehanizme koji su korišteni za postizanje uspjeha u javnom zagovaranju. Oni su najpogodniji za ciljeve javnog zagovaranja koji se odnose na izmjene propisa (npr. predložena mikrohidroelektrana, kao što je opisano u nastavku, za koju je potrebna saglasnost opštinskih vlasti) kojima se građani mogu suprotstaviti. Takođe su pogodni za probleme lokalnog karaktera, gdje je broj pogođenih ljudi relativno manji, što olakšava mobilizaciju učešća dovoljnog broja građana.

Studija slučaja:

Blokiranje mikrohidroelektrane (MHE) u blizini vodopada Jajce

U oktobru 2020. godine, investitor je zatražio dozvolu za izgradnju dvije MHE na udaljenosti manjoj od 300 metara od vodopada Jajce. Zahtjev je bio svjesno tempiran u tom trenutku pošto općine imaju samo 60 dana da odgovore na takve zahtjeve. Naime, upravo su održani izbori i očekivalo se da će, kao u prošlom izbornom ciklusu, sazivanje prve sjednice Općinskog vijeća potrajati više mjeseci. U slučaju da rok za davanje općinske saglasnosti prođe bez odgovora, Srednjobosanski kanton bi u daljem postupanju izdao koncesiju. Novoizabrani načelnik općine Edin Hozan kasnije je potvrdio da poznaje investitore i da je ranije radio s njima.

Prvi odgovor aktivista koji su se protivili novim MHE bio je pokretanje peticije. Organizovali su se putem društvenih mreža pod nazivom "Krizni štab za borbu protiv MHE na rijeci Plivi", posluživši se terminologijom vladinih antikovid mjera i izbjegavajući djelovanje kroz bilo koju formalnu organizaciju civilnog društva (OCD) koja bi mogla podleći pritiscima. Postavili su javne štandove za potpisivanje peticije i naglasili da nove MHE nisu uvrštene u urbanistički plan općine Jajce. Putem lokalnog portala JajceOnline informisali su građane o ovom problemu i načinu na koji

moгу potpisati peticiju, te su ubrzo privukli pažnju nacionalnih i regionalnih medija koji su počeli izvještavati o inicijativi. Na kanalu N1 održana je debata između načelnika općine i jednog aktiviste. Ova vidljivost donijela je podršku međunarodnih aktera i drugih nevladinih organizacija. Putem medija oni su pozvali novoizabrane, ali još uvijek neimenovane općinske vijećnike da potpišu peticiju, a od ukupno 25 njih 23 je to i učinilo. Peticiju su prvo potpisali franjevci, a zatim i imami, pozvavši i vjernike da daju svoj potpis. Aktivisti su prozivali načelnika da nije potpisao peticiju. Na kraju su uspjeli prikupiti 6.000 potpisa na papiru i dodatnih 2.000 putem interneta.

Vjerovatno usljed početnih uspjeha protivnika MHE i pažnje međunarodnih medija, investitor je najavio da povlači zahtjev do formiranja novog općinskog vijeća. Aktivisti su ocijenili da investitori čekaju da pritisak javnosti utihne te su nastavili zahtijevati da novo vijeće donese odbijajuću odluku. Protivnici MHE su podnijeli prijedlog deklaracije "Opštine bez brana" i zvaničnog zaključka Općinskog vijeća kojim se potvrđuje da će Općinsko vijeće Jajce odbiti svaki budući prijedlog investitora za izgradnju MHE na području općine, te su se sastali s načelnikom kako bi se založili za njihovo usvajanje.

Na dan glasanja u Općinskom vijeću u novembru 2021. godine, protivnici MHE su dogovorili TV nastup na televiziji N1 s ciljem održavanja pritiska. Nastup je uključivao lokalnog aktivistu i predstavnika nacionalne Koalicije za zaštitu rijeka kako bi se stvorio pritisak kako na lokalnom, tako i na entitetskom, nacionalnom i međunarodnom nivou. Govornici su informacijom o 6.000 fizičkih potpisa pokazali da se mnogi građani protive ovoj ideji. Takođe, iznijeli su informaciju o broju MHE u Srednjobosanskom kantonu i utvrdili da ih ima više nego u drugim dijelovima BiH, te iznijeli podatke o malom iznosu prihoda koji bi općina ostvarivala. Kako bi građanima slikovitije dočarali o kom iznosu se radi, naveli su podatak da općina više prihoduje od naknada za izvode iz matične knjige rođenih. Usvajanjem deklaracije i zaključka zatvorena su vrata ovim i budućim MHE u Jajcu.

Važan dio zagovaračke aktivnosti je **rad s medijima**, npr. kroz pisanje saopštenja za medije, davanje intervju-a za medije, ili gostovanje na radio ili TV stanicama. Mediji mogu biti i saveznici i neprijatelji. U svakom slučaju, od suštinske je važnosti ostvariti dobre relacije s medijima. Iskoristite to što su zvanične institucije rijetko spremne blagovremeno dati informaciju. Ako ste medijima uvijek dostupni da im date izjavu, da protumačite neki potez vlasti, steći ćete važnog saveznika. Usljed vremenskog pritiska kojem su novinari izloženi pri pravljenju priloga, češće se obraćaju osobama koje se redovno odazivaju na njihove upite za davanje izjava. Međutim, ako se kompromitujete iznošenjem netačnih podataka, kleveta i lažnih vijesti, izgubićete i savezništvo s medijima i vlastiti kredibilitet. Ima medija koji su pod kontrolom političkih subjekata ili jednostavno zavise od prihoda od reklama plaćenih od strane protivnika vaših zagovaračkih aktivnosti. Identifikujte takve medije i oprezno dajte izjave za njih. Budite svjesni problema da u BiH još nije usvojen zakon o transparentnosti medijskog vlasništva, tako da je često teško utvrditi koji centri moći stoje iza nekog medija. Kad god je to moguće, tražite autorizaciju članka prije objavljivanja, da se slučajno poruka ne prenese pogrešno i time nanese šteta i vama i vašoj kampanji. Ukoliko se to pak desi, obratite se mediju (uredniku/ci i novinaru/ki) i tražite objavu demantija. Ako medij ne objavi demanti, kontaktirajte medijske organizacije/tijela kao što su npr. Vijeće/Savjet za štampu i online medije (pritom priložite i dokaz da ste se obratili uredniku) koje ima za ulogu da posreduje između medija i javnosti. U profesionalnom novinarstvu važi pravilo "druge strane" i "interes javnosti" i u slučaju da se u medijima pojave informacije o vama ili o vašoj organizaciji s ciljem diskreditacije i zavođenja javnosti, pozovite se na novinarski kodeks i tražite ispravku objavljenog sadržaja, odnosno objavljivanje demantija. Za elektronske medije (televiziju i radio) nadležna je Regulatorna agencija za komunikacije (RAK), a za štampane medije i portale Vijeće/Savjet za štampu i online medije. Znajte da ne postoji nadležno tijelo u BiH u čijem je domenu rada sadržaj na društvenim mrežama, i u slučaju neprimjerenih sadržaja, npr. na Facebooku, možete se obratiti administratorima.

Uloga medija u eri društvenih mreža se značajno promijenila. Mladi ljudi ispod 30 godina skoro uopšte ne čitaju novine, rijetko gledaju vijesti, ne prate portale, iako veliki dio vremena provode na internetu. Čak se i sastav korisnika društvenih mreža promijenio. Facebook i forumi su ostali rezervisani za starije od 30 godina, dok su oni mlađi "pobjegli/e" od roditelja na Instagram, Snapchat i TikTok. Mladi ljudi nemaju strpljenja da čitaju duge tekstove, a rijetki su i stariji koji čitaju više od naslova. Često odmah prelaze na komentare, jer ih tjera radoznalost, odnosno više ih zanima šta je neki prijatelj napisao u komentarima nego šta je autor nekog teksta želio da kaže. Istraživanja pokazuju da je televizija i dalje najpopularniji medij kod sredovječne i starije populacije u BiH i to imajte u vidu s obzirom na eventualnu raznovrsnost vaše ciljane grupe. Imajući u vidu da mediji kroz tzv. agenda setting definišu teme o kojima će se uopšte razmišljati i raspravljati, veoma je važno da tema koja je u oblasti vašeg zagovaranja bude medijski pokrivena i da budete uključeni u njeno oblikovanje.

Uprkos brojnim problemima koje je stvorio internet u BiH, uglavnom zbog neregulacije govora mržnje u online sferi, on je ipak omogućio da se pređa sa jednosmjernu (medij - primalac poruke) na dvosmjernu komunikaciju (medij - primalac poruke - medij). Takođe, omogućio je građanima/građankama da sami/same kreiraju medijske sadržaje, na šta ukazuje fenomen tzv. građanskog novinarstva.¹³ Budući da je riječ o fenomenu koji je tek u povoju u našoj zemlji, i da se sve više organizuju radionice i edukacije na temu građanskog novinarstva, svakako je korisno detaljno se upoznati s ovim novim i korisnim alatom putem kojeg sami možete kreirati medijske sadržaje.

13 Vuk Vučetić i Borislav Vukojević, *Uloga i značaj građanskog novinarstva u BiH* (Sarajevo: Centar za promociju civilnog društva, n.d.).

Nema svrhe pokušavati promijeniti taj trend jer je to neizbježna evolucija ljudskog komuniciranja. Da li je prolazna ili ne, to će tek vrijeme pokazati, ali zagovarači moraju biti svjesni toga ako žele svoje poruke i ideje da prenesu određenoj ciljnoj grupi.

Odlični savremeni mediji za prenos ideja i poruka su video-zapisi i infografike. Mladi ljudi uglavnom nemaju strpljenja da čitaju duge tekstove, ali su spremni da pogledaju zanimljiv video. Kod kreiranja videa treba voditi računa o autorskim pravima, jer servisi poput YouTubea prepoznaju muzičke podloge iz video-zapisa i blokiraju takve sadržaje dok se ne obezbijede autorska prava za korištenje te muzike.

Svi priručnici o zagovaranju naglašavaju važnost **umrežavanja sa drugim organizacijama** koje su potencijalni saveznici. I u BiH za uspjeh zagovaračke kampanje od velikog značaja može biti saradnja s drugim organizacijama. Neke organizacije imaju stručna znanja iz određene oblasti, neke imaju na raspolaganju resurse koje vi nemate (literatura, mjerna oprema, pristup informacijama, učešće u međunarodnim projektima ili kontakti s medijima), neke imaju veliki broj volontera i aktivista, a neke imaju iskustva u vođenju kampanja ili pisanju projektnih aplikacija. Sve to može biti korisno u zagovaračkoj kampanji jer su organizacije često spremne da to dijele s drugima. Bilo koja lokalna inicijativa ima veće izgleda za uspjeh ako se javnosti i medijima pokaže da tu inicijativu podržavaju i druge organizacije koje nisu direktno pogođene tim problemom, ali ih se tiče i daju podršku. Podrška može biti i konkretna (na primjer, ustupanje mjerne opreme na korištenje) ili samo verbalna (slanje pisma podrške, objavljivanje fotografija i dijeljenje informacija na svojim web stranicama i društvenim mrežama).

Osim pružanja konkretne ili verbalne podrške lokalnim inicijativama, koristi od umrežavanja su višestruke. Kroz mreže organizacija može se doći do vrlo korisnih informacija, pružaju se prilike za jačanje vlastitih kapaciteta i razmjene iskustava, a glas mreže daleko je jači od glasa jedne organizacije. Naše istraživanje takođe ukazuje na određena ograničenja umrežavanja i mreža udruženja u BiH. Mreže kreiraju i vode profesionalne nevladine organizacije koje vrše funkciju sekretarijata, a nerijetko dolazi do tenzija između organizacionih interesa sekretarijata ili najjačih članova i interesa organizacija članica. Pored toga, da bi funkcionisale, mreže od svojih članica zahtijevaju ulaganje vremena i resursa, što pojedine organizacije, kolokvijalno rečeno, navodi na "šlepanje", tj. na oportunističko uživanje u koristima od učestvovanja u mreži bez aktivnog doprinosa i zalaganja. Konačno, teško je uspostaviti i demokratsko upravljanje mrežama. Umrežavanje kao metod zagovaranja je najprikladnije kada postoji dovoljan broj zainteresovanih i relativno snažnih organizacija koje dijele vaš cilj (ili se mogu navesti na to da dijele vaš cilj). Ono je takođe najefikasnije ako ste već etablirani kao vjerodostojna i kredibilna organizacija.

Karika koja građanima često nedostaje u ostvarivanju njihovih prava jeste posjedovanje relevantnih znanja i informacija (kom državnom organu da se obrate, koja su dokumenta potrebna, kako da objasne svoju situaciju na stručan ili birokratski način). Mnoge inicijative su se stoga kroz pružanje ovih informacija, obezbjeđivanje pravne pomoći i osnaživanje marginalizovanih grupa kao što su žene, raseljena lica, lica s invaliditetom ili Romi zalagale za to da ove grupe ostvare pristup pravima koja im po zakonu pripadaju kako bi mogle uvidjeti njihove konkretne koristi u praksi. Ova tehnika je najrelevantnija kada postoji jasno pravo koje se krši te u situacijama kada nadležne institucije funkcionišu barem na minimalnom nivou.

Studija slučaja:

Zalaganje za nadoknade predškolskim ustanovama u Banjaluci

Centru za pravnu pomoć Transparency Internationala u BiH obratili su se vlasnici predškolskih ustanova (vrtića, klubova) u Banjaluci. Privatne predškolske ustanove nisu bile uvrštene na spisak Ministarstva prosvjete i kulture RS za poreske olakšice namijenjene smanjenju ekonomskih posljedica pandemije Covid-19. Ministarstvo je svoju odluku obrazložilo konstatacijom da rad ovih ustanova nije bio zabranjen. Međutim, Centar za pravnu pomoć je sproveo istraživanje i otkrio da su u drugim opštinama na listu uvrštene i javne i privatne predškolske ustanove i da se ova odluka odnosi samo na Banjaluku. Centar je potom uputio žalbu Kancelariji ombudsmana za ljudska prava. Zaključak ombudsmana ide u prilog vlasnicima predškolskih ustanova te se u njemu preporučuje da Ministarstvo omogući jednaka prava svim predškolskim ustanovama. Međutim, to ni nakon više od dvije godine nije bilo dovoljno da inicijativa uspije.

Vlasnici privatnih predškolskih ustanova osnovali su udruženje koje će ih zastupati i zagovarati u njihovo ime. Na prvom sastanku s predstavnicima udruženja, službenici Ministarstva su odbili vlasnike na osnovu birokratskih pravila koja su vlasnicima bila nepoznata. Centar za pravnu pomoć pomogao je vlasnicima da se upoznaju sa svojim pravima i pripremio ih u smislu upoznavanja s relevantnim zakonima i propisima u slučaju određenih prigovora. O ovom problemu su takođe obaviješteni brojni roditelji koji koriste usluge privatnih predškolskih ustanova. Drugi sastanak je prošao mnogo bolje, a službenici Ministarstva nisu bili spremni na njihove opravdane prigovore. Pored toga što su uspjeli dobiti podršku, vlasnici su sada ostvarili i pravo na subvencije od Grada Banjaluka, što je moguća posljedica uključivanja roditelja i podizanja svijesti o značaju privatnih predškolskih ustanova u Banjaluci.

Demonstracije se često smatraju jednom od rijetkih tehnika koje su dostupne onima koji nemaju formalnu moć. Demonstracije privlače veliku pažnju javnosti i veoma su učinkovit način vođenja kampanje i uključivanja šire javnosti u kampanju. Ali, mora se voditi računa o rizicima koji su s tim povezani. Prvi rizik je da se pozivu na protestni skup ne odazove značajan/dovoljan broj građana/ki. To znači da ste promašili ili mjesto, ili vrijeme, ili temu, ili cilj. Protestni skup bez jasno formuliranih zahtjeva (ko, šta, od koga i kada traži) je bolje ne organizovati. Drugi rizik koji je prisutan je da na organizaciju protesta onaj protiv koga se protestuje reaguje slanjem provokatora/ica, osoba koje će za male pare napraviti incident. Bez obzira na to što na takav incident niste imali nikakvog uticaja, pred zakonom i pred organima reda ste kao organizator/ica odgovorni/a i možete pravno odgovarati za eventualnu štetu (oštećenje imovine, lične povrede, narušavanje javnog reda i mira). U tom smislu korisno je da kao organizator imate vlastite redare (osobe od posebnog povjerenja) koji bi kontrolisali u određenoj mjeri ponašanje učesnika/ca demonstracija, da bi se izbjegle provokacije i prelazak u nasilni oblik demonstracija.

Nenasilna direktna akcija ima za cilj da ispravi neravnotežu moći stvaranjem krize i kreiranjem kreativne tenzije u kojoj će strana koja uporno odbija da pregovara biti primorana da se suoči s datim problemom. Svrha direktne akcije je stvoriti situaciju čiji je krizni potencijal toliki da će neminovno otvoriti vrata za pregovore. Domaći primjer direktne akcije jesu JMBG protesti iz 2013. godine, kada su aktivisti opkolili zgradu parlamenta i spriječili parlamentarce da je napuste. Neki su ovaj trenutak doživjeli kao trenutak ispravljanja neravnoteže moći.

U nastavku ćemo se pozabaviti tehnikama zagovaranja čiji je cilj vršenje **direktnog uticaja na vladine institucije i političke aktore**. Iako se ove tehnike koriste i u mnogim drugim kontekstima, naše istraživanje pokazuje da su način korištenja i konkretne tehnike koje doprinose uspjehu zagovaranja drugačiji u društveno-političkom kontekstu kakav vlada u BiH. Jedan od razloga za to je činjenica da BiH od Dejtonskog sporazu-

ma ima ograničen suverenitet koji je podređen ovlaštenjima visokog predstavnika i prisustvu brojnih stranih ambasada i međunarodnih agencija. Pored toga, strani donatori čine važan izvor finansijskih sredstava koja se često koriste za postizanje određenih rezultata javnog zagovaranja, npr. za izradu strateških dokumenata ili kako bi se državni službenici zainteresovali za događaje i obuke, a koji političarima obezbjeđuju medijsku eksponiranost i predstavljaju ih u pozitivnom svjetlu. Posljedica toga je da su najznačajniji primjeri uspjeha javnog zagovaranja postignuti uz međunarodnu podršku i pritisak. Drugi razlog je taj što izabrani zvaničnici često koriste svoje pozicije za pribavljanje lične koristi ili nagrađivanje pristalica, dok je istovremeno BiH izrazito birokratizovana država koja prikriva korupciju, a lojalne pojedince bliske vladajućim strukturama nagrađuje donošenjem brojnih pravila i propisa kojima se ograničavaju i usmjeravaju postupci građana.¹⁴

Jedna od tehnika koju udruženja često navode kao nezaobilaznu kada je u pitanju uspješno zagovaranje jeste **direktno lobiranje** donosilaca odluka. Iako je uobičajena i u drugim kontekstima, u BiH se ova tehnika možda koristi i češće jer ni izabrani zvaničnici ni državni službenici nisu direktno odgovorni građanima. Mnogi izabrani zvaničnici takođe postavljaju pitanje da li udruženja zaista zastupaju interese grupa za koje se zalažu. Direktno lobiranje je način da ih uvjerite u to. Osim toga, mnogi slučajevi uspješnog lobiranja zavise od ključnih saveznika unutar vlasti na temelju povjerenja koje se gradi godinama. Direktno zagovaranje/lobiranje donosilaca odluka i kreatora politika kroz strateški osmišljene, planirane i neformalne aktivnosti. Na primjer: lična pisma na lično ime poslanice ili poslanika, sastanci jedan na jedan, neformalni kontakti, radne posjete, izrada zajedničkih strategija i nastupa.

Direktno lobiranje donosilaca odluka, na primjer parlamentaraca/ki ili ministara/ki je važna alatka zagovaranja. Lobiranje podrazumijeva direktne razgovore s političarkama ili političarima kroz različite oblike:

.....

14 Vidi Puljek-Shank, *Iznad okvira projekata: Lokalni legitimitet i zagovaranje civilnog društva u Bosni i Hercegovini*.

sastanke, tribine, konferencije za štampu, otvorena pisma koja su usmjerena na politiku ili oblast djelovanja te osobe. Iskustva lobiranja organizacija za ženska ljudska prava pokazuju na važnost direktne komunikacija sa ženskim forumima političkih stranaka ili odborima u skupštinama, kao i neformalna komunikacija s podnositeljicama određenih amandmana. U ovom slučaju važno je poznavati procedure donošenja politika i zakona, kao i koji su učesnici važni u kom dijelu tog procesa. Korisno je, takođe, unaprijed pripremiti rješenja koja mogu biti usvojena i u formi koja je potrebna za njihovo usvajanje (na primjer: amandman, zakon, član zakona za koji se lobira).

Direktno lobiranje stoga često može biti uspješno ako je utemeljeno na pozitivnim odnosima. Neki u BiH smatraju da je vršenje direktnog pritiska kroz **javno prozivanje** takođe jedna od korisnih tehnika koja može donijeti uspjeh. U nekim slučajevima to podrazumijeva objavljivanje, putem javnih izjava ili medija, imena osobe koja ne ispunjava svoju dužnost ili je kriva za određeno kriminalno ili antidruštveno djelovanje. Iako se ova strategija može pokazati rizičnom zbog mogućnosti da dodatno ojača otpor umjesto da ga smanji, ona je djelotvorna u situacijama gdje postoje jasni znaci široke javne podrške vašem cilju zagovaranja. Ona ujedno može nanijeti štetu osobi koja je na meti vaših zagovaračkih aktivnosti ukoliko ona i dalje izbjegava da odgovori ili preduzme radnju koju tražite.

Treća tehnika koju koriste udruženja u BiH, a o kojoj se ujedno nedovoljno često govori, jeste **pritisak izvana**. Strani pritisak može značiti vidljivost vašeg zagovaračkog cilja u stranim medijima, kod ambasadora ili međunarodnih organizacija, pa čak i kod inostranih poznatih ličnosti. Pojedini međunarodni akteri podržali su mnoge poznate slučajeve uspješnih inicijativa javnog zagovaranja. Vješti zagovarači redovno obavještavaju međunarodne aktere o svojim inicijativama i u odgovarajućim trenucima koriste njihovu međunarodnu prepoznatljivost.

Studija slučaja: Sprečavanje izgradnje 350 mini-hidroelektrana (MHE)

Ovu koaliciju su 2016. godine osnovala ekološka udruženja i pojedinci nakon što su saznali da je u BiH planirana izgradnja više od 350 mini-hidroelektrana (MHE). Iako ih neki vide kao izvor ekonomskog razvoja s obzirom na bogate vodne resurse BiH, članovi koalicije im se protive jer uništavaju riječnu klimu, ugrožavaju vodosnabdijevanje, onemogućavaju rekreaciju na rijekama i umjesto stvaranja novih radnih mjesta omogućavaju profit za investitore kroz naknadu koju građani plaćaju za obnovljive izvore električne energije.

U 2022. godini koalicija broji 30 udruženja članica i pojedinaca. U okviru koalicije, Aarhus centri u Sarajevu i Zenici pružili su pravnu pomoć i omogućili razumijevanje procesa izdavanja koncesija i odobrenja, a Eko Akcija iz Sarajeva je kreirala bazu podataka i geografsku mapu planiranih projekata. Uspjeh je postignut na nekoliko lokacija, na primjer u Kruščici kod Viteza, gdje su žene u nenasilnoj direktnoj akciji hrabro blokirale buldožere koji su bili spremni da započnu radove na izgradnji planirane MHE od avgusta 2017. do decembra 2018. Ostale MHE su blokirane pomnim praćenjem najava javnih rasprava i pozivanjem građana na protestna okupljanja ili kroz građansku inicijativu. Manji broj koncesionih ugovora je raskinut. Međutim, u velikom broju slučajeva ugovori o koncesiji su još uvijek na snazi, što znači da bi vlasnici mogli pokušati započeti izgradnju u budućnosti. Nadalje, pravno osporavanje izvršenja uslova koncesionih ugovora ili nastojanje da se obezbijedi sprovođenje potrebnih javnih rasprava i pridobije podrška lokalne zajednice često su nedjelotvorni zbog sporog postupanja sudova. U jednom slučaju, sud je presudio u korist protivnika izgradnje nakon što je MHE već izgrađena. S obzirom na to da ni institucije vlasti pa čak ni sudovi ne poštuju zakon, a vladine institucije odgovornost često prebacuju na druge niveoe, članovi koalicije moraju biti u toku kako bi saznali kada se tako nešto dogodi te kako bi mogli pravovremeno reagovati.

Zbog navedenih poteškoća, koalicija je u borbi protiv svih MHE prešla na zagovaranje na kantonalnom i entitetskom nivou. RS je ukinula subvencije za sve MHE (manje od 10 MW), što im može smanjiti profitabilnost, a slična inicijativa je u toku i u FBiH. Zastupnički dom FBiH donio je zaključak kojim se zabranjuje izgradnja novih i nalaže revizija već izgrađenih MHE te zatražio od Vlade Federacije da predloži potrebne zakonske izmjene za sprovođenje

ovog zaključka. Koalicija se pridružila međunarodnim saveznicima u kampanji "Plavo srce Evrope". To im je omogućilo da mobilišu međunarodnu podršku, prije svega glumca Leonarda Di Caprija, koji je u više navrata na društvenim mrežama po imenu prozvao premijera Federacije Fadila Novalića, što će Vladu Federacije vjerovatno natjerati na postupanje. U Federaciji koalicija se trenutno fokusira na izmjene i dopune Zakona o električnoj energiji s ciljem sprečavanja izdavanja novih energetske dozvola za MHE.

Svima koji se bave zagovaranjem aktivisti poručuju da se isplati boriti i da je važno pronaći saveznike koji imaju potrebne informacije i stručnost.

BiH je potpisnica brojnih **međunarodnih konvencija** koje se koriste kao osnova za kampanje javnog zagovaranja. Na primjer, Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) predstavlja osnovu za zvanične izvještaje BiH i izvještaje u sjeni ženskih udruženja.¹⁵ Arhuska Konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti i pristupu pravdi u pitanjima životne sredine povezuje životnu sredinu i ljudska prava i može se u najkraćem opisati na sljedeći način: "Svaka osoba ima pravo da bude informisana, da bude uključena u donošenje odluka i da ima pristup pravosuđu u pitanjima životne sredine". Pozivanje na ove konvencije može se koristiti za zagovaranje kroz direktnu komunikaciju s vlastima, a mnoge od njih predviđaju i redovno izvještavanje uz konsultacije s civilnim društvom u okviru kog se može naći i vaš predmet zastupanja. Pozivanje na konvencije najbolje funkcioniše kada se zagovaranje vrši za grupu ili kategoriju čija su prava predmet konvencije.

.....

15 Izvještaji o ovoj i drugim konvencijama UN-a dostupni su na: <https://www.ohchr.org/EN/Countries/ENACAREgion/Pages/BAIndex.aspx>

Studija slučaja:

Podrška žrtvama nasilja u porodici

Financijska podrška vlasti u RS i FBiH žrtvama nasilja u porodici može se smatrati jednim od najvećih uspjeha lobiranja civilnog društva u smislu iznosa sredstava koja se godišnje izdvajaju iz entitetskih budžeta, novca koji se obezbjeđuje skloništima i uslugama koje pružaju udruženja. Ostali uspjesi uključuju kriminalizaciju nasilja u porodici i bolje postupanje državnih institucija kao što su policija, škole i centri za socijalni rad u radu sa žrtvama. Svaki od navedenih ishoda je nailazio na različite vrste prepreka i protivljenja, uključujući neizdvajanje zakonski predviđenih sredstava iz budžeta i nametanje birokratskih propisa. Za to je, između ostalog, bilo potrebno savladati protivljenje koje je bilo prisutno među policijskim službenicima i pojedinim političarima koji su smatrali da je i pored nasilja u porodici bolje držati porodice na okupu. Proces za postizanje ovih rezultata trajao je više od 15 godina, tako da ćemo u ovoj studiji slučaja dati samo kratak pregled procesa.

Ključna prekretnica bila je odluka da se za kupovinu i opremanje sigurnih kuća traže državna, a ne donatorska sredstva, te da se na taj način sistematski počnu rješavati potrebe žrtava nasilja u porodici. Ovo zagovaranje je podrazumijevalo primjenu različitih tehnika zagovaranja u različitim periodima. Jedna od tehnika je bila odgovaranje na pozive za učešće davanjem komentara na nacрте zakona i propisa kao dio radne grupe. Ponekad je to podrazumijevalo otvorena neslaganja s drugim članovima radne grupe, na primjer po pitanju kriminalizacije. Često je od ključnog značaja bilo direktno lobiranje preko parlamentarki s kojima su već uspostavljeni pozitivni odnosi. Kada propisi o skloništima za žrtve nasilja u porodici koji su po zakonu morali biti doneseni u roku od šest mjeseci nisu doneseni ni nakon pet godina, banjalučka organizacija Udružene žene pozvala je nadležne institucije da pomognu u prevazilaženju ove prepreke. Ženske organizacije su takođe sačinile sporazume između aktera koji rade sa žrtvama porodičnog nasilja, uključujući policiju, centre za socijalni rad i organizacije civilnog društva (OCD) koje vode skloništa. Kada sporazumi nisu sprovedeni u djelo, OCD su organizovale obuke za relevantno osoblje. Jedan od skorašnjih rezultata ovog zagovaranja jeste i novi Krivični zakon Republike Srpske, koji je usklađen s Istanbulskom konvencijom o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Položaj žrtava porodičnog nasilja je takođe poboljšan kroz izmjene i dopune Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske. Žrtve nasilja u porodici takođe imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć bez dokazivanja

finansijske potrebe.

Pored navedenih tehnika, važnu ulogu u procesu zagovaranja odigrao je i međunarodni pritisak. Zagovarači su iskoristili posjete ambasadora kako bi na lokaciju sigurne kuće doveli gradonačelnika i na taj način ojačali svoju vidljivost i podršku lokalnih vlasti. Relevantne OCD učestvuju u nekoliko nacionalnih i regionalnih mreža i na taj način se međusobno podržavaju i koriste međusobno znanje i stručnost. One učestvuju u izvještavanju o sprovođenju CEDAW-a i Istanbulske konvencije i pripremaju "izvještaj u sjeni" o obje konvencije. Takođe, koriste proces pristupanja EU, kroz učešće u studijskim posjetama i edukaciju osoblja Kancelarije za BiH u Briselu o problemu nasilja u porodici.

Važnost zagovaračkih tehnika kao što su lobiranje i međunarodni pritisak ne umanjuje potrebu da vi i vaša organizacija (koalicija) pripremite **tačne i pouzdane informacije pri čemu je stručnost iz određene oblasti važan zagovarački resurs**. Zato je važno da se oslanjate samo na provjerene, naučno dokazane informacije. Ako ne poznajete tehnologiju proizvodnje u kompaniji koja zagađuje okolinu, potražite penzionera ili bivšeg radnika koji vam može približiti detalje o proizvodnom procesu. Ukoliko sumnjate da su "naučnici" ili "eksperti" korumpirani/e ili da im je integritet sumnjiv, ne oslanjajte se na njihove savjete i sugestije. Raspitajte se malo o referencama ljudi koje konsultujete po stručnim pitanjima. Malo pretraživanja po javno dostupnim naučnim bazama podataka ili barem na scholar.google.com može vam pomoći da ocijenite kredibilitet i ekspertizu pravih i navodnih stručnjaka.

Studija slučaja:

Unapređenje položaja osoba s poteškoćama i njihovih porodica

Udruženje "Dajte nam šansu" djeluje 11 godina i nastalo je usljed prepoznate potrebe da udruženja ovog tipa imaju fokus na direktnim primaocima usluga (npr. na djeci s poteškoćama), dok je u ovom udruženju fokus pomjeren na osnaživanju porodice. To je, kako navode, doprinijelo promjeni okvira i načina na koji se pristupa problemima i pravima ove marginalizovane grupe. Godine 2014. osnovan je prvi Servis centar u Sarajevu (općina Novi grad) namijenjen osobama s poteškoćama bez obzira na uzrast, oblik i stepen teškoće i njihovim porodicama, i uz podršku USAID-a i općine Novi grad. Godine 2017. otvoren je drugi ovakav centar u općini Stari grad. U centrima se pruža 14 različitih usluga potpuno besplatno. Udruženje pokreće promjene na svim nivoima vlasti (lokalnom, kantonalnom, entitetskom) i kroz prenos znanja i modela i na druge lokalne zajednice, kao i državu u cjelini. Od promjena koje su postigli ističu da su roditelji postali više osnaženi kroz pohađanje različitih edukacija i kroz psihološku podršku i da je posredovano u slučajevima problema između supružnika (u ovoj kategoriji roditelja je daleko veći broj razvoda brakova). U saradnji s Ministarstvom za obrazovanje u Kantonu Sarajevo omogućena je praksa za odgovarajuće smjerove na fakultetima pa je osposobljeno preko 300 asistenata za direktan rad sa djecom i omladinom i zabilježen je porast interesovanja kod studenata/kinja za rad s ovom kategorijom. Ranije je bila prisutna nevoljnost za rad sa djecom i omladinom s poteškoćama uglavnom zbog straha zbog manjka iskustva i direktnog dodira s ovom kategorijom. U saradnji s lokalnim i kantonalnim nivoom vlasti u Sarajevu u 2022. trebalo bi da bude otvoren dnevni centar za osobe s poteškoćama jer je prepoznato da kada osobe s teškoćama napune 18 godina i završe školovanje nastaje veliki problem za roditelje i dodatno zatvaranje porodica, kao i problem ostvarivanja prava na rad. Promjena koju u udruženju posebno ističu je usvajanje Zakona roditelj-njegovatelj na nivou Federacije Bosne i Hercegovine 2021. za koji je lobirano od 2019. Zakon je namijenjen onoj grupi roditelja čija djeca pripadaju tzv. trećoj kategoriji invalidnosti (ne mogu da se kreću, sama hrane, uzimaju komplikovanu terapiju i koja su isključena kako iz inkluzivnog, tako i iz specijalnog obrazovanja jer faktički ne mogu da steknu ni bazične vještine) i koje roditelji faktički održavaju u životu i obavljanju najelementarnijih životnih funkcija.

Od taktika zagovaranja ističu da je važno poznavati i pozivati se na različite konvencije koje je BiH potpisala i ratifikovala. Važno je uvijek istupati argumentovano i s konkretnim podacima. U udruženju vode preciznu bazu

podataka o broju porodica kojima pružaju usluge i o tipu teškoća koje su u pitanju. Smatraju da prema donosiocima odluka ne treba pristupati u startu kritički (kritika je zadnji alat) jer kao što i većina ljudi nema dovoljno znanja o ovim problemima (osim kad postane roditelj djece s poteškoćama ili ima rodbinski ili prijateljski odnos s roditeljima), isti je slučaj i s političarima. Smatraju da je važno postepeno zagovarati promjene, a i donosioci odluka kada vide neki pozitivan pomak dodatno se okuraže da dalje rade na tome. Organizuju se dani otvorenih vrata i tom prilikom donosioci odluka dolaze u udruženje, upoznaju se s uslugama i korisnicima i sami se direktno uključe u neku aktivnost. Kada je riječ o Zakonu roditelj-njegovatelj, u udruženju su precizno izračunali koliko taj zakon "košta" i s konkretnim podacima pristupili donosiocima odluka. Medije posmatraju kao ključni alat za uspješno zagovaranje, što predstavlja 50% obavljenog posla. Uspjeli su da ih mediji prepoznaju kao relevantne sagovornike i stalno ih pozivaju, bilo da je riječ o tzv. jednostavnijim, bilo kompleksnijim debatnim temama koje se tiču ove kategorije.

Iz udruženja poručuju drugim organizacijama civilnog društva (posebno onim koje se bave pravima i problemima osoba s poteškoćama) da je potrebno da se više uzajamno podržavaju i da imaju širu sliku problema. Potrebno je imati svijest gdje živimo (da nismo Švajcarska ili Švedska i da vjerovatno nikad nećemo biti), ali da kada svako doprinese da se nešto promijeni u sistemu, promijenice se i sam sistem. Jer projekti dođu i prođu.

Zahtjev za pristup informacijama je dokument na osnovu kojeg fizičko ili pravno lice ima pravo pristupa informacijama zagantovanih zakonom. Zahtjev mora biti u pisanoj formi na jednom od službenih jezika koji su u upotrebi u Bosni i Hercegovini, a neke institucije na svojoj web stranici imaju već pripremljene obrasce zahtjeva. U zahtjevu se ne mora obrazlagati zbog čega se traže informacije, ali on mora da sadrži:

- Preambulu u kojoj se navodi da se informacije traže "u skladu s odredbama Zakona o slobodi pristupa informacijama BiH/FBiH/RS".
- Puni naziv institucije od koje se traže informacije.
- Informacije o fizičkom ili pravnom licu koje traži podatke (ime, adresa i kontakti).
- Dovoljno opisane konkretne podatke koje podnosilac/podnositeljka zahtjeva želi da sazna.

Zahtjev predajete organu za koji smatrate da posjeduje te informacije, lično na protokol ili poštom. Ukoliko institucija kojoj je zahtjev podnesen ne posjeduje tražene informacije, zakon je obavezuje da proslijedi takav zahtjev nadležnom organu koji raspolaže tim informacijama i da o tome obavijesti podnosioca/podnositeljku zahtjeva.

Zakoni o slobodi pristupa informacijama BiH, FBiH i RS propisuju da rok za dobijanje odgovora po podnesenom zahtjevu iznosi 15 dana. Izuzetno, ovaj rok se može produžiti za još 15 dana ukoliko nadležni organ mora utvrditi da li u traženim informacijama postoje povjerljivi komercijalni interesi treće strane i/ili treba utvrditi postojanje javnog interesa. Ako institucije iz tog razloga odbiju da informaciju učine javno dostupnom, razlog odbijanja mora biti precizno objašnjen i povezan s koristima javnog interesa, kako bi bilo omogućeno podnosiocu/podnositeljki zahtjeva da se žali protiv takve odluke.

Kada institucija ne pruži zatraženu informaciju u zakonom propisanim rokovima (takozvana ćutnja administracije), žalba se prvo podnosi rukovodiocu/rukovoditeljki institucije u roku od 15 dana od dana isteka roka zbog ćutnje. Javni organ ima obavezu da odgovori na žalbu u rokovima utvrđenim zakonom (30 dana u FBiH, 60 dana u RS) od dana prijema žalbe. Ukoliko ni tada ne bude odgovora, podnosilac/podnositeljka zahtjeva ima pravo da podnese urgenciju drugostepenom organu. Ukoliko nema odgovora u roku od sedam dana od dana predaje urgencije, podnosi se zahtjev upravnom inspektoratu za vršenje nadzora nad radom upravnog organa, koji je dužan da odgovori u roku od 30 dana od dana prijema zahtjeva, a ako ni on ne odgovori, ili ako je stranka nezadovoljna drugostepenim rješenjem, tužbom se može pokrenuti upravni spor.

Ako je pristup informacijama djelimično ili u cjelini odbijen, nadležni javni organ donosi rješenje i navodi zakonski osnov za izuzeće i pravo žalbe uz navođenje organa, roka za podnošenje žalbe, visine troškova za žalbu, kao i pravo obraćanja ombudsmanu s pripadajućim podacima. Ukoliko je stranka nezadovoljna izdatim rješenjem, postupak za ostvarenje prava u ovom slučaju je identičan kao i postupak koji se pokreće u slučaju "ćutnje administracije".

Studija slučaja:

Unapređivanje ljudskih prava, posebno položaja i ljudskih prava LGBTI osoba

Sarajevski otvoreni centar (SOC) djeluje već 15 godina na unapređivanju ljudskih prava, posebno položaja i ljudskih prava LGBTI osoba i žena u Bosni i Hercegovini, i to interpretacijom, predstavljanjem i zastupanjem autentičnih iskustava osoba koje trpe kršenja ljudskih prava i neravnopravan položaj te zagovaranjem pravnih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih promjena u svim oblastima života. Od promjena koje su postigli u SOC-u ističu da pitanja koja se tiču prava i kulture LGBTI osoba nisu više društveni tabu. Sada se o tome i u institucijama i u javnom diskursu može razgovarati ne više iz pozicija predrasuda, stida i srama i tradicionalnog gledanja na rod i seksualnost, već kroz okvir ljudskih prava, inkluzije i diverziteta (promjena framinga). U periodu od 2015. do danas kristališu se rezultati koji su bili plod dugogodišnjeg rada SOC-a, ali i drugih organizacija, a predan i strpljiv rad je jedan od ključnih faktora za uspješno zagovaranje. Povorka ponosa je najočigledniji rezultat (ona nije cilj sama po sebi, već sredstvo), ali je dala jasan signal o pamaku kada je riječ o položaju LGBTI osoba i stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Velika promjena desila se u načinu na koji institucije tretiraju ova pitanja: u SOC-u ističu da su ranije morali da "mole" institucije da rade svoj posao, dok danas institucije, kao što je Agencija za ravnopravnost polova, tretiraju pitanja LGBTI osoba kao dio svog mandata. Tu su i lokalni centri za socijalni rad i centri za mentalno zdravlje u čijem radu je porasla senzibilnost prema LGBTI osobama. Važne su i promjene u kvalitetu života LGBTI osoba, koje danas žive puno otvorenije nego ranije. Nisu sve promjene jednoobrazne i podjednake na svim nivoima i važno je to prepoznavati. Istraživanja javnog mnjenja ukazuju na unapređenje stavova u opštoj populaciji kada je riječ o LGBTI zajednici.

Postoji cijeli dijapazon taktika zagovaranja SOC-a, pri čemu je važno najprije sebe pozicionirati kao organizaciju koja ima kredibilitet da govori o pravima LGBTI osoba. Ovaj kredibilitet proizlazi iz velikog broja programa SOC-a koji su usmjereni na direktnu komunikaciju sa zajednicom i pružanje prvih odgovora na probleme, od psihosocijalne podrške i pravnog savjetovanja do organizovanja događaja koji imaju aktivističko-umjetnički karakter (kao što je Merlinka). Kroz stalni rad sa zajednicom uviđaju se potrebe i problemi na agregatnom nivou, a ne samo kroz, na primjer, pojedinačne slučajeve. To ide paralelno s praćenjem i s istraživanjem stanja ljudskih prava koje SOC kontinuirano sprovodi i što je takođe bitan izvor informacija pri formulisanju zahtjeva usmjerenih prema donosio-

cima odluka. Vlasti su uzimale organizaciju zaozbiljno jer se institucijama uvijek prilazilo s konkretnim, smislenim i utemeljenim prijedlozima kao što su izmjene zakona i kreiranje javnih politika. Zahtjevi prema institucijama su "pakovani" kroz priču o evropskim integracijama, što je doprinijelo lakšem pristupu donosiocima odluka.

U SOC-u navode da im je znanje o kompleksnom političkom sistemu Bosne i Hercegovine i poznavanje nadležnosti različitih nivoa vlasti bilo važno pri formulisanju i adresiranju pitanja. Iako su na neki način ideološki pozicionirani kao organizacija, ne libe se prilaziti i onim donosiocima odluka koji im nisu ideološki bliski, ali imaju moć do mogu mijenjati stvari. Onima koji su na suprotnoj strani ideološkog spektra često su prilazili pojedinačno i isticali da su stvari koje zahtijevaju civilizacijsko pitanje. Nije produktivno donosiocima odluka samo stalno slati dopise, već je važno imati i direktne kontakte, popiti kafu i sl. Donosiocima odluka su na neki način uključivali u svoje aktivnosti, kao što je Akademija političke ravnopravnosti, na kojima je pričano generalno o feminizmu i rodnoj ravnopravnosti, ali su iznošene i druge relevantne ideje koje se tiču konkretno LGBTI osoba i davani prijedlozi. Donosioci odluka su pozivani na neke panele koje SOC organizuje, da i oni govore, a što izaziva pozitivan efekat jer je i njima drago. Svoj pristup opisuju na sljedeći način: "Često se neke ideje kad mi dolazimo: 'Jooj, neće to nikad moći kod nas', ali kad radite paralelno da pričate s osobama koje su donosioci odluka, kad direktno podržavate i radite sa zajednicom i kad usmjeravate širu javnost, to postaje stvar kojom se počinje baviti neka druga organizacija ili stranka to preuzme kao svoju inicijativu". Kada je riječ o medijima, ističu da su novinari i novinarka veoma zainteresovani za izvještavanje o ovim temama jer je to nešto što je spektakularno, senzacionalno, pa su taj njihov interes koristili. Pritom su bili oprezni da mediji ne kreiraju sadržaj u velikoj mjeri, već da više budu neko ko prenosi poruke SOC-a. Veoma je važno da se u medijima neko pitanje pojavljuje kao pitanje od društvenog značaja. Jer, prvo što pitaju donosioci odluka je kome je to važno, koliko će ljudi imati dobrobit od toga i koga to interesuje.

Iz SOC-a preporučuju da je važno ne polaziti od stava da bi nosioci vlasti trebalo da se bave ovim pitanjima kojima se mi bavimo, jer se, nažalost, ne bave. Ne može se puno postići ako se ne vrši pritisak, i to dugi niz godina, da bi se nešto postiglo i promijenilo. Donosioci odluka su ljudi čije ponašanje moramo usmjeriti na neki način i ti procesi često dugo traju. Važno je imati puno strpljenja i ne odustajati! Dalje, važna je bilo kakva vrsta koalicija i saradnja s partnerima i partnerkama koji nisu "očigledni" partneri i partnerke, jer ako postoji širi front, to je učinkovitije za zagovaranje. Poruka iz SOC-a je nemojte nikad sami!

Konačno, relevantne informacije za zagovaranje mogu doći i od udruženja i pojedinaca koji **nadgledaju rad vlade i prate poštivanje ljudskih prava**. To su organizacije civilnog društva ili pojedinci koji prate rad određene institucije ili određeni element od javnog interesa i upozoravaju članove zajednice kada se pojave potencijalni ili stvarni problemi. Predmet njihovog djelovanja može biti bilo šta, od postupaka pojedinca do nacionalnih politika. U BiH, na primjer, to uključuje praćenje rada parlamentaraca, izvještavanje o subvencijama i imovini državnih službenika te praćenje tenderskih procedura.

Jednostavno objavljivanje ovih rezultata može u određenoj mjeri imati efekat zagovaranja, jer ove informacije čini javnim, što može rezultirati promjenama. Praćenje se češće treba kombinovati s drugim prethodno opisanim tehnikama zastupanja kako bi se izdejsstvovala promjene. Udruženja koja se bave ovakvom vrstom monitoringa mogu vršiti lobiranje, uključiti se u određenu vrstu direktne akcije ili pokretati postupke pred sudovima s ciljem zaustavljanja štetnih radnji ili mijenjanja uslova koji ugrožavaju ili na drugi način štete zajednici ili njenim članovima. Ovakve akcije zagovaranja su najprikladnije kada se objavljena informacija smatra relevantnom za ključne zainteresovane strane (npr. ako je građanima dovoljno stalo da javno dignu glas i glasaju na osnovu informacija koje su im predočene).

5. PREPORUKE ZA ZAGOVARAČE

Tražite saveznike i stvarajte koalicije

Naše istraživanje pokazuje da koalicije između različitih vrsta organizacija mogu doprinijeti uspjehu inicijativa javnog zagovaranja. Neformalne grupe i društveni pokreti mogu biti ojačani profesionalnim nevladinim organizacijama koje su naklonjene njihovim zagovaračkim ciljevima. To je zato što ove organizacije raspoložu neophodnim resursima poput pristupa stručnjacima i mogućnosti pokrivanja troškova kao što su prevoz, komunikacija i štampanje. Ona udruženja koja uživaju legitimitet među građanima i donatorima u boljoj su prilici da mobilizuju podršku organizacija baziranih na članstvu i samoniklih građanskih organizacija, što im omogućava da postignu šire političke rezultate. Važno je prepoznati ove "posredničke" organizacije jer se one ne fokusiraju samo na sopstvene interese, već i na jačanje odgovarajućih članova. Koalicije koje vode ili podržavaju posredničke nevladine organizacije mogu postići bolje rezultate jer su reprezentativnije, vjerodostojnije i autonomnije. Koalicije se grade oko zajedničkih interesa i identiteta - možda ćete morati uložiti vrijeme i resurse u druga udruženja prije nego što budu voljna da vam pomognu.

Njeguajte savezništva s međunarodnim partnerima i taktički ih koristite

Pod međunarodnim saveznicima podrazumijevamo kako strane organizacije (ambasade, OSCE), tako i strance i dijasporu koji su naklonjeni vašoj stvari. Njegovanje savezništava s međunarodnim partnerima podrazumijeva njihovo redovno informisanje. Taktičko korištenje saveznika znači da ih možete zamoliti za podršku u situacijama kada bi ta podrška mogla preokrenuti stvari u vašu korist, npr. da daju izjavu podrške, zatraže sastanak s ključnim donosiocem odluka (za diplomatske organizacije) ili pošalju pismo vašem gradonačelniku, odgovore na Facebooku, podijele vaše objave (za pojedince).

Ne upuštajte se u "participativne predstave"

Pod "participativnim predstavama" podrazumijevamo napore koji koriste učešće građana na površan način. Na primjer, jedna inicijativa je prikupljala potpise za peticiju, ali ih nikada nije dostavila instituciji kojoj je peticija upućena, a nije bilo ni jasno šta su tačno zahtjevi. "Participativne predstave" ne podstiču, već upravo smanjuju želju građana za učešćem i generalno doprinose urušavanju legitimiteta udruženja među građanima.

Izgradite odnose sa saveznicima unutar institucija

Naše istraživanje pokazuje da uspješni napori zagovaranja često zavise od pronalaženja saveznika unutar institucija koji su naklonjeni ciljevima zagovaranja. Održavanje simplicističkog narativa da su svi političari ili svi državni službenici nezainteresovani za promjene ne pomaže u postizanju uspjeha. Biće vam potrebno određeno vrijeme da identifikujete saveznike i možda ćete morati raditi s njima kako bi shvatili šta želite i poželjeli da vam pomognu.

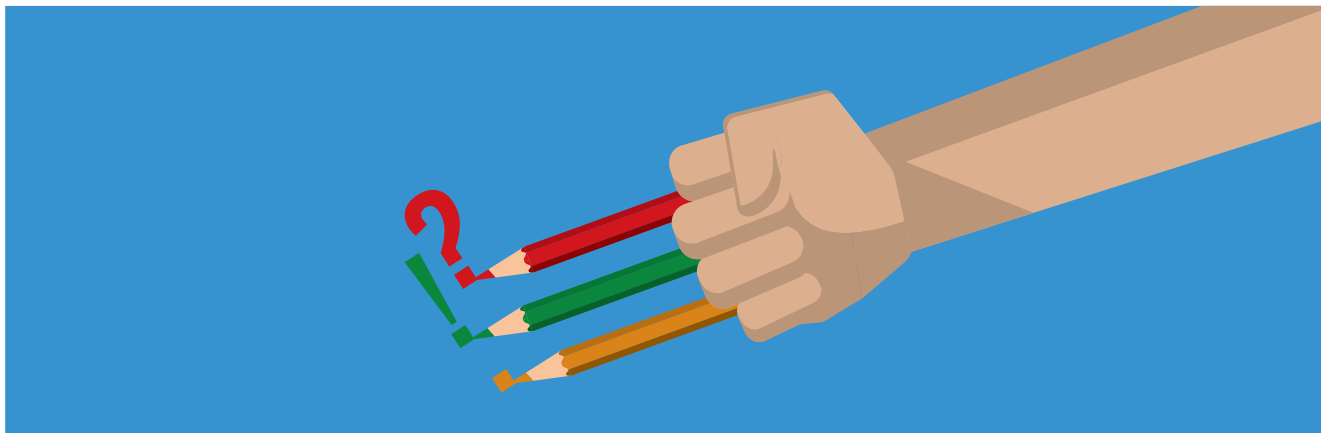
Budite taktični u odnosu prema političkim strankama

Čak i kad ih realizuju organizacije, zagovaračke kampanje obično vode pojedinci, oni koji najviše znaju o datoj tematici i koji su obično najviše medijski eksponirani. Tada mogu pasti u zamku da ih "vrbuju" političke stranke, kojima treba "svježih imena", nekompromitovanih osoba, koje su svojim aktivizmom izgradile ugled u javnosti i koje bi eventualno mogle donijeti dosta glasova na narednim izborima. Politički angažman ne mora nužno da se kosi s aktivizmom, ima slučajeve gdje aktivisti čak kreiraju/pišu politike koje ulaze u stranačke izborne programe, pišu amandmane na zakone, predlažu inicijative. Ali, samim političkim angažmanom gube podršku većine građana/građanki koji/koje ne glasaju za tu političku partiju ili su apolitični/e (sa stavom "nemam za koga glasati, svi/e su isti/e"). Time se može mnogo izgubiti na masovnosti podrške za ideju koja se zagovara. Teško je tada dokazati javnosti da je motiv za bavljenje politikom bila želja da se nešto promijeni, da se neka ideja realizuje, većina će smatrati da je motiv izgradnja političke karijere.

Finansiranje pružanja usluga državnim sredstvima može ograničiti vaše zagovaranje

Mnoga udruženja koja rade na unapređenju kvaliteta usluga zalažu se za to da država obezbijedi udruženjima sredstva za to. To rade jer bolje poznaju potrebe svojih članova i korisnika, jer su fleksibilniji i manje birokratizovani te zato što pružaju kvalitetne programe. Međutim, zavisnost od državnih sredstava ujedno može otupjeti kritičku oštricu i umanjiti zagovarački aktivizam. Štaviše, naše istraživanje u BiH je pokazalo da čak i kada se postignu određeni ishodi zagovaranja, njihovo održavanje može uvući udruženja u dugoročnu borbu i otežati fokusiranje na nove potrebe zastupanja. U konačnici, pružanje usluga u ime vlade može od vašeg udruženja zahtijevati da ispuni birokratske zahtjeve i ograniči svoju fleksibilnost i autonomiju. Udruženja ponekad iz želje da pomognu vlastima preuzmu poslove koje treba da radi vlada, kao što je izrada strateških dokumenata, ali koji na kraju ostaju nesprovedeni.

6. LITERATURA

- Gavrić, Saša, D. Banović i C. Krause. *Uvod u politički sistem Bosne i Hercegovine- izabrani aspekti. Sarajevski otvoreni centar i Fondacija Konrad Adenauer Stiftung*, Predstavništvo u BiH, 2009.
- Gavrić, Saša, Maida Zagorac, Zorana Antonijević i Jasmina Čaušević. *Zalaganje, zagovaranje, lobiranje: Feministički priručnik za aktivistkinje/aktiviste i zaštitnice/zaštitnike ženskih prava u Bosni i Hercegovini*. Fondacija CURE, 2020. http://zenskamreza.ba/site/wp-content/uploads/2020/06/KVINNA_-_zalaganje-B5-final-CIP.pdf.
- Idžaković, Fedra, Diana Šehić i Zoran Ivančić. *Priručnik za antidiskriminacijsko zagovaranje*. Sarajevo: Prava za sve, 2016.
- Kolenović Đapo, Jadranka i Jelena Brkić Smigoc, eds. *Vrijednosti u BiH: Prikaz rezultata Evropske studije vrijednosti 2019*. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung, 2020.
- Lemeš, Samir i Dajana Cjetković. *Priručnik za zagovaračke kampanje prema kompanijama*. Sarajevo: Centar za promociju civilnog društva, 2020. <https://misliopriodi.ba/wp-content/uploads/2020/10/Priru%C4%8Dnik-za-zagovara%C4%8Dke-kampanje.pdf>.
- Mayer, Michael, Peter Vandor, Reinhard Millner i Nicole Traxler, eds. *Patterns in Civil Society in Central and Eastern Europe: A Synthesis of 16 Country Reports and an Expert Survey*, 2017.
- Midžić, Alma. *Smjernice za samoupravu*. Sarajevo: Udruženje za kulturu i umjetnost CRVENA, 2017. <https://crvena.ba/smjernice-za-samoupravu/>.
- Popov-Momčinović, Zlatiborka. *Ženski pokret u BiH: Artikulacija jedne kontrakulture*. Sarajevo: Sarajevo otvoreni centar; Centar za empirijska istraživanja religije u Bosni i Hercegovini; Fondacija CURE, 2013.
- Puhalo, Srđan i Stefan Vukojević, *Kako građani Bosne i Hercegovine opažaju nevladin sektor* Friedrich Ebert Stiftung, 2015.
- Puljek-Shank, Randall. *Iznad okvira projekata: lokalni legitimitet i zagovaranje civilnog društva u Bosni i*

Hercegovini Friedrich Ebert Stiftung, 2020. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/16325.pdf>.

Roebeling, Ger i Jan de Vries, *Zagovaranje i lobiranje u svrhu društvenih promjena*. Sarajevo: SIPU International, 2011.

Vučetić, Vuk i Borislav Vukojević, *Uloga i značaj građanskog novinarstva u BiH*. Sarajevo: Centar za promociju civilnog društva, n.d.

Transparency International u BiH

Sjedište

Adresa:

Krfska 64e, 78000 Banja Luka

Telefon:

+387 51 224 520

+387 51 224 521

Finansije:

+387 51 216 928

Fax:

+387 51 216-369

Email:

info@ti-bih.org

Ispostava

Adresa:

Mula Mustafe Bašeskije 9/1, 71 000 Sarajevo

Telefon:

+387 33 220 049

Fax:

+387 33 220 047

www.tibih.org

